

EVRENSEL BİR SORUN OLARAK ÇOCUK SUÇLULUĞU VE SOKAKTA ÇALIŞAN VE YAŞAYAN ÇOCUKLAR

Mehmet GÜNGÖR*

Özet

Bu çalışmanın amacı sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocukları tanımlamak ve bu çocukların toplum içinde riskli bir gruba dönüşebileceklerini ya da dönüştüklerini vurgulamaktır. Sokakta çalışan veya yaşayan çocukların suç oranları ve yaşam koşulları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Suç ve çocuklara ilişkin literatür, bu çocukların suç işlemelerinin çeşitli nedenlerinin olduğunu göstermektedir. Çocukların sokakta yaşama ve çalışma nedenleri aynı zamanda suç işleme nedenlerini de oluşturmaktadır. Çocuklarla ilgili araştırmalar, sokakta yaşama ve çalışma nedenleri ekonomik, sosyal ve kültürel olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte “aile” ayrı bir neden olarak sunulmaktadır. Suç literatürü bu açıklamaları desteklemektedir. Bu araştırma, sokak çocuklarının sosyal ortamları ve suç işleme eğilimleri arasındaki ilişkiyi irdelemekte ve Mersin sokaklarında yaşayan ve çalışan 510 çocukla yapılan görüşmeler ve anket sonuçlarını içermektedir.

Anahtar Sözcükler : Suç, Çocuk suçluluğu, Sokak çocukları.

JUVENILE DELINQUENCY AS UNIVERSAL PROBLEM AND CHILDREN WORKING AND LIVING OUTDOORS

Abstract

The purpose of this study is to define the children who work and/or live in the streets and to emphasize that they form a risky group in society. There is a meaningful relationship between their standards of life and crime rate. The literature about crime and children states various reasons for children to commit a crime. The reasons of why children live and/or work in the street are also valid for why they commit crimes. The research about the so called children explains the reasons for living and/or working in the street are economical, social and cultural basis. They also state ‘the family’ as another reason. Criminal literature supports these explanations. This research studies the relationship between the tendency of street children to commit a crime and their social environment and it includes the analysis of questionnaires and interviews with 510 children who live and work in the streets of Mersin.

Keywords : Crime, Child Criminality, Children Living /Working in The Streets.

* Öğr. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü – mgungor@mersin.edu.tr

GİRİŞ

Bütün toplumlar işleyişleri sağlayıp devamlılıklarını sürdüren bir takım kurallarla üyelerinin davranışlarını yönlendirmeye çalışırlar. Bu kurallar özellikle ikincil ilişkilerin hâkim olduğu toplumlarda genellikle yazılı kurallar, birincil ilişkilerin hâkim olduğu küçük kıy toplumlarda da yazısız kurallar yani örf, adet, gelenek ve görenekler olarak kendisini hissettirir. Bütün bu kurallar toplumun düzenini sağlamak ve korumak amacından ortaya çıkmıştır. Bu amacın gerçekleşmesi de belirlenen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesiyle sağlanır. Hukuk kuralları ne kadar titiz hazırlanırsa hazırlansın, gerçek, sapmış davranışın ya da sapkın davranışın dün olduğu gibi gelecekte de var olacağıdır. Emile Durkhiem'in çalışmaları çağdaş sapma/ sapkınlık analizlerinde en verimli başlangıç noktası sayılmaktadır: "Anomi (en belirgin bir şekilde hızlı toplumsal değişim zamanlarında gözlemlenen normsuzluk ve çöküntü halidir) ve sapma/sapkınlığın işlevlerine ilişkin değerlendirmeleri önem taşımaktadır. Anomi kavramı, bir toplumsal yapı ya da toplumsal düzen içerisindeki bir gerilimi, bir çöküşü gösterir. Bir kişilik tipi olarak sapkınlığı odak noktasından çıkarıp, dikkatleri belli türde toplumsal yapıların bir özelliği olduğu önermesine çekmiştir"¹ Durkhiem *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*'nda, "suçun normal olduğu, çünkü suçtan arınmış bir toplumun kesinlikle düşünülemediğini"² ifade eder. Sapkınlık bir toplumun var olma koşulları ile bağıntılıdır. Sapkınlığın olmaması bir anormallik ya da kendi içinde patolojik bir şeydir ve her toplum sapkınlığa ihtiyaç duyar. Anomi ya da sapmanın, "suç" kavramının anlaşılmasında bir işleve sahip olduğunu ve kavramın hem hukuksal hem psikolojik hem de sosyolojik boyutlarının birbirini tamamlayan/ ayırt eden yaklaşımları içerdiğini belirtmek gereklidir.

Suç, kişisel alanı aşırp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağılı olarak meşru cezaların uygulandığı ve kamusal otoritenin (devlet ya da yerel kuruluşun) müdahalesini gerektiren fiillerdir³. İçli de, *Kriminoloji* adlı çalışmasında suçu şu şekilde tanımlamaktadır: "Topluma zarar verdiği ya da toplum için tehlikeli olduğu yasa koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış ve hareketlerdir"⁴.

Genel olarak suç kavramının insanlar toplulukları halinde yaşamaya başladıkları andan günümüze kadar var olduğu ve ilerde de var olacağı kabul edilir. "Toplumlar suçlu davranışı ve suçlu davranışın nedenlerini tarihsel süreç içerisinde içinde ulaşmış buldukları sosyal, politik ve ekonomik gelişim düzeylerine göre farklı yorumlamışlardır"⁵.

Çocuk, doğduğu anda ne 'iyi' nede 'kötü' bir varlık olup yetişkinler gibi çevresiyle etkileşim halinde olan ve her an gelişen bir varlıktır. Onun iyi ya da kötü olmasını belirleyen yaşantıdır. Aile, çevre, ekonomik yapı, eğitim bu yaşantıların belirleyicilerini oluşturur. Çocuğun 'suç' ile

¹ Gordon MARSHALL, *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınay ve Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınevi, Ankara, 1998, s.640.

² Emile DURKHIEM, *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, (Çev. Cenk Saraçoğlu), Bordo Siyah Yayınevi, İstanbul, 2003, s.129.

³ Gordon: A.g.e., s.642.

⁴ Tülin İÇLİ, *Kriminoloji*, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 1999, s. 7.

⁵ Sevda ULUĞTEKİN, "Çocuklara İlişkin İslah Sisteminde Kurumsal Bakım ve Çağdaş Trefman Modelleri", *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 5, 1985.

tanışması toplumsal bir sorundur. Yani ‘çocuk suçluluğu’ kavramının kökeni hukuksal olmaktan çok sosyolojik ve psikolojiktir. Işıktaç⁶ “çocuğun suç işlemesinin ya da suça yönelmesinin nedenleri:

- Çocuğun yapısal özellikleri, yetenekleri ile ilgili etmenler,
- Çocuğun gelişimini etkileyen çevresel etkenler, özellikle içinde yetişip büyüdüğü aile ve sosyo-kültürel çevre,
- Kendisinin ve ailesinin yaşam koşulları” olarak belirlemektedir.

Bu etkenlerin birbirlerinden ayırt edilemeyecek kadar iç içe olduğu gerçektir. Suç bu etkenlerin olumsuz etkisinin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun içine doğduğu ve birey olduğu aile yapısının tipi, ailenin ekonomik gücü, çevresinde oluşturulan denetim mekanizmaları, çocuğun kendi sosyal çevresinin / grubun değer yargıları, normları suça ortam hazırlayan etkenlerdir. Çocuk suçluluğunun nedenlerini; kişi ve kişiliğe bağlı, çocuğun zekâ seviyesi, ailenin yapısı, okul, akran grubu, çalışma koşulları gibi nedenlerle açıklamak da olasıdır.

Yavuzer, “çocuk suçluluğu diğer suçlardan farklı olmasa bile çocuğun yaşının ilerlemesi nedeniyle toplum için ciddi sorunları da içinde barındırmasından dolayı kaygı verici”⁷ olarak değerlendirir. Bugün Türk hukuk sistemine göre suçlu çocuk, yürürlükteki ceza yasaları göz önüne alındığında 18 yaşını doldurmamış ancak suç sayılan bir davranışı gerçekleştirmiş kişidir. 11 yaşını doldurmamış olan çocuklar suç işleseler bile cezai ehliyeti olmadığından cezalandırılmazlar.

Sokakta yaşayan ve çalışan çocukların ‘suç’ ile ilişkileri bakımından ele alındıkları bu çalışmanın temel sayıltısı, “sokakta yaşayan ve çalışan çocukların suç işleme eğilimleri, içinde buldukları yaşam koşulları ve sokağa düşme nedenleriyle paralellik taşır” şeklinde ifade edilebilir.

Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar olgusu, dünya gündeminin en üst sıralarında yer alan ve öncelikli çözüm bekleyen ekonomik ve toplumsal bir sorundur. Bugün dünyada 200 milyon kadar çocuk yeterli eğitimden, sağlık hizmetlerinden ve temel haklardan yoksun bir şekilde sokaklarda bulunmaktadır. Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar sorununu, sadece ülke merkezli göç, işsizlik vb. nedenlerle açıklamaya çalışmak yeterli değildir. Çünkü ülke sorunlarını, günümüz dünya sorunlarından soyutlayarak açıklamak çözüm üretmek için üretilen çalışmaları zorlamaktadır. “Toplumsal ya da bireysel bir sorunun ne’liğine ilişkin tüm sorulara verilen yanıt oranı, o sorunun çözümü ile ilgili elde edilecek ipuçlarının tespiti ile paralellik gösterir”⁸. Bu bağlamda multidisipliner bir sorun olan sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar sorunu ülke ve dünya sorunlarından soyutlanarak ele alınamaz. Literatürdeki tanım ve sınıflamalar göz önüne getirildiğinde, ‘sokak çocukları’ kavramının ‘şemsiye sözcük’ işlevi üstlendiği söylenebilir. Bu şemsiye altında (sokakta çalışan, sokakta yaşayan, suça karışan, dilenen ve başıboş dolaşan çocuklar gibi) çok çeşitli çocuk grupları yer

⁶ Yasemin İŞIKSAÇ, “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanma Biçimi”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 13, Ocak 1999, s. 24.

⁷ Haluk YAVUZER, *Psiko-sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi Yayınları, İstanbul, 1981, s.5.

⁸ Mehmet GÜNGÖR, “Sivil Toplum Kuruluşu ve Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar”, *Mersin Sokak Çocukları Derneği Örneği*, **5. Sokak Çocukları Sempozyumu**, Gaziantep, s. 173, 4-6 Kasım, 2007, s.176.

almaktadır. UNICEF sokak çocuklarını zamanlarının büyük bir bölümünü sokakta geçiren, herhangi bir korumadan ve yetişkinlerin doğrudan desteğinden yoksun çocuklar olarak tanımlamaktadır. Çocuk ile ailesi arasındaki bağı ölçüt alan sınıflama üç gruptan oluşmaktadır. Buna göre, gündüzleri sokakta çalışıp geceleri evlerine dönen çocuklar, “sokaktaki çocuklar” (children on the street) olarak; aile bağları düzensiz ya da yetersiz olanlar, “sokak çocuğu olmaya adaylar” (children in the street) olarak; sorumlu yetişkinlerin korumasından ve yol göstericiliğinden yoksun olan, yaşamları ve yaşam kaynakları açısından sokağı mesken haline getirmiş olanlar da “sokak çocukları” (children of the street) olarak sınıflandırılmaktadır⁹.

“Sokak Çocuğu” gibi geniş anlamda çoğu zaman da yanlış kullanılan bir kavramı tek başına bir kategori olarak adlandırmakta araştırmacılar güçlük çekmektedirler.

UNICEF sokak çocukları kavramını çocukların aileleriyle olan ilişkilerinin düzeyine göre üç kategoride tanımlamaktadır.

Grup 1: Aileleriyle sürekli ilişkisi olan çocuklar “sokakta çalışan çocuklardır”. Günlerini sokakta çalışarak geçirirler de ailelerinin koruması ve denetimi altındaki çocuklardır.

Grup 2: Aileleriyle zaman zaman ilişki kuran “sokaktaki çocuklardır”. Bu çocukların aile bağları zayıflasa da tümüyle kopmamıştır. Kendilerini halen ana-baba kardeşleriyle özdeşleştirmektedirler. Gününü sokakta bir şeyler satarak ya da dolaşarak geçiren, geceleri çoğu zaman evlerinde geçiren çocuklardır.

Grup 3: Aileleriyle hiç ilişkisi olmayan “sokakların (sokağın) çocuklarıdır.” Genelde toplumun en yoksul kesiminin ve parçalanmış ailelerin çocuklarıdır. Ailelerinden ya zorla ya da kendi istekleriyle ayrılan bu çocuklar günün 24 saatini sokakta geçiren “sokağın çocukları”dır. (Sokakta Yaşayan Çocuklar). Ülkemizde son yıllarda sayıları hızla artan “sokağın çocukları”, evinden atılan, kaçan, ailesi olmayan veya ailesi tarafından tamamıyla başıboş bırakılan çocuklardan oluşmaktadır. Sokakta marjinal işlerde çalışan\çalıştırılan çocuklarla “sokağın çocukları” arasında çok ince bir çizgi vardır ve sokağın acımasız zor koşullarında çalışan çocuklar, hızla “sokağın çocukları” olabilmektedir.

Avrupa Konseyi Sokak Çocukları Çalışma Grubu da; 18 yaşının altında bulunan kısa ya da uzun süreli sokak ortamında yaşayan çocukları “sokakta yaşayan çocuk” olarak tanımlamaktadır.

Buradaki tanımlamalar sonucunda sokakta çalıştırılan/yaşayan çocukların toplumda kimsesiz çocuklar-korunmaya muhtaç çocuklar olarak bilinen grupla birebir aynı olmadığı anlaşılmalıdır. Çünkü sokakta çalıştırılan/yaşayan çocukların çoğunluğunun ailesi (anne-babası, annesi veya babası) bulunmaktadır.

Bununla birlikte çocuk suçluluğuna konu olan sokakta yaşayan ve çalışan çocukları suç ile olan ilişkilerini betimlemek açısından kendi içinde şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Suçla İtilen Çocuklar veya Yasayla İhtilafa Düşen Çocuklar diyebileceğimiz çocuklar gerek sokakta yaşamaları gerekse de sokakta çalışmaları nedeniyle suça maruz kalabilmekte ve suç eğilimi

⁹ UNICEF, **Sokak Çocukları ve Çalışan Çocuklar**, 1998, s.43.

geliştirebilmektedirler. Bu çocuklar, bir kısım şahıslar, çete ve gruplar tarafından kapkaç ve gasp gibi işlerde de kullanılabilirlerdir.

Uçucu ve Uyuşturucu Madde Kullanan Çocuklar: Sokakta yaşayan/çalışan çocukların bir bölümü ve ailesiyle kalan bazı çocuklar aile içi şiddet, ihmal, istismar ve ilgisizlik sebebiyle uğradıkları travma sonucu uçucu ve uyuşturucu madde kullanmaktadır. Bu çocuklar madde kullanarak korkularını, üşüme hislerini, açıklıklarını ve sevgisizliklerini bastırmaya çalışmaktadırlar.

Çocuk Pornosu ve Fuhuş'a Bulaşan Çocuklar: Sokakta çalışan/yaşayan özellikle kız çocuklarının önemli bir kısmı zamanla fuhuş'a bulaşabilmekte ayrıca sokakta çalışan/yaşayan çocuklar çocuk pornosunda da kullanılabilirlerdir.

Dilenen Çocuklar: Bu grupta hem sokakta yaşayan hem de sokakta çalıştırılan çocuklar bulunabilirlerdir. Daha çok aileleri ya da bir başkaları adına yalnız veya grup olarak organize şekilde dilenen çocuklardır.

Sokak Çeteleri: Genellikle 15 yaş üstü çocuklardan oluşan ve organize şekilde sokakta bulunan bir gruptur. Bir kısmı geçici olarak ailelerinden uzaklaşmış bir kısmı ise ailesiyle yaşamaktadır. "Agresiftirler, zaman zaman organize suç grupları tarafından kullanılabilirler"¹⁰.

Başıboş Çocuklar: Gününbirlik ya da saatlik olarak genellikle ailelerinden habersiz evden ya da okuldan kaçan ve amaçsız bir şekilde sokaklarda dolaşan çocuklardır. Bu durum "çocukların sokak serüvenlerinin başlangıcı olabilmekte ve sokak çetelerinden etkilenmelerine olanak sağlayabilmektedir"¹¹.

Sokak çocukları kavramı içerisinde değerlendirilen çocuklar yoğun bir hareketlilik gösterirler, durağan değildirler. Buna göre yukarıda sayılan çocuk grupları arasında ince çizgiler söz konusudur. Dolayısıyla çocuklar açısından her an için bir gruptan diğerine geçiş söz konusu olabilmektedir. Bu durum söz konusu çocukların tanımlanmaları yanında sayısal betimleme açısından da zorluk yaratmakla birlikte, yapılacak çalışmalarda konunun bir bütünlük içinde ele alınması ve tüm grupların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Bu betimlemeler sokakta yaşayan ve çalışan çocukların 'suç' kavramı ile plan ilişkilerinin irdelenmesinde aydınlatıcı olacaktır.

Sokakta çalışan/ çalıştırılan ve sokakta yaşayan çocuklar sorunu yalnızca çok sayıda çocuğun yasa dışı çalışması, toplumsal yapının ve toplumsal kurumların dışında kalmaları nedeniyle değil, yaptıkları işlerin çeşidi ve sokakta bulunma koşullarının çoğu zaman ihmal, istismar ve sömürüye dayalı olması nedeniyle çok boyutlu değerlendirilmesi gereken karmaşık bir sorundur. Çocukların neden sokaklarda çalıştığı/ çalıştırıldığı ya da sokakta yaşamaya mecbur kaldıklarının kavranması ise bu olguyu destekleyen ya da oluşturan ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel nedenlerin ortaya konulmasıyla mümkündür.

¹⁰ Ahmet BİLGİLİ, **Doğu Anadolu Bölgesinde Göçe Maruz Bırakılan Çocuklar**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s.41.

¹¹ H. Osman BİLGİN, **Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli**, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2000, s.29.

Türkiye’de de sokakta çalışan/ çalıştırılan ve yaşayan çocukların büyük kentlerin önemli bir sorunu olarak kabul edilmesi, büyük oranda 1990’lı yıllarda başlayan güvenlik nedeniyle olan göç süreci sonrası çocuk sayısının hem artması hem de kişisel gelişimlerini engelleyecek türde iş çeşitlerinin ortaya çıkması ile birlikte gerçekleşmiştir.

Gerek sokakta çalışan/ çalıştırılan, gerek sokakları mekân edinerek günlük yaşamlarını sokağın kendilerine sunduğu kadarıyla yaşayan çocuklar, bizlerin hala merhamet ya da kızgınlıklarımızla tanımlamaya, anlamaya çalıştığımız ama hep bizim dışımızda, “ötekileştirdiğimiz”dir¹².

Mersin ili de ülkenin toplumsal, siyasal, ekonomik yapısına uygun olarak söz konusu sorundan üstüne düşeni fazlasıyla almış ve yaşamaktadır. Mersin, suç istatistikleri bağlamında çocuk suçluluğunun önde gelen illerindedir, bunun en önemli nedeni, 1980’li yıllardan itibaren başlayan göçtür. Yoğun olarak yaşanan göç, işsizlik, ekonomik yoksunluk-yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik göç edilen yerlerde de ortadan kalkan sorunlar değildir. Aksine daha da derinleşerek yaşanmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen grup ise çocuklardır. Çocukların yeni yaşam tarzına uyum sürecinde yaşadıkları kültürel çöküntü, ‘suç’ olgusunu daha da dikkatle incelenmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır. Sokakta yaşayan ve çalışan çocukların bu şartlar altında suç ile tanışmaları ve suç işlemeleri, sokağın sağladığı sınırsız ve sorumsuz özgürlük ile daha da kolaylaşacaktır.

Yöntem

Dünya’da 15 yaşından küçük yaklaşık 500 milyona kadar çocuk çalışmakta ya da çalıştırılmaktadır. Çalışan çocukların %98’i de üçüncü dünya ülkelerindedir. 10–14 yaş arasındaki çocukların %11’de üretimde yer almaktadır. DİE¹³ verilerine göre ise (1999); Türkiye’de 6–17 yaşları arasındaki 16 milyon 88 bin çocuktan, 1 milyon 635 bini (%10,2) ailelerinin geçimini sağlamak ya da buna katkıda bulunmak için çalışmakta veya çalıştırılmaktadır. Ancak bunların informal sektörlerde çalıştığı dikkate alındığında, çalışan çocuk sayısının resmi istatistiklere tam olarak yansımadağı söylenebilir. Üstelik yasal düzenlemeler tamamen çalışma ilişkileri içerisindeki çocukları tanımlamaktadır. Sokakta çalışan/ çalıştırılan çocukları kapsayıcı herhangi bir düzenleme zaten söz konusu değildir.

UNICEF’in sokakta bulunan çocukları, aileyle ilişki ve sokağı kullanım temelinde tanımlayarak, tümünü “sokak çocukları” üst başlığı altında değerlendirdiği; oysa sokakta çalışan çocuk gruplarıyla sokakta yaşayan çocuk gruplarının, sokakta bulunma nedenleri, bulunma süreleri, yaşam tarzları, diğer insanlarla kurdukları ilişkilerin son derece farklı olduğu bilinmektedir¹⁴.

Bu araştırmada kavram karmaşasına düşmeden sokakta çalışan, çalıştırılan ve yaşayan çocukların sınırlayıcı bir tanımı yerine, çalışma nedenleri, aileleri ile ilişkileri, sokakta bulunma

¹² Abdullah KARATAY, **İstanbul’un Sokakları ve Çalışan Çocukları**, İstanbul: 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırma Kitabı, 1999, s.37.

¹³ DİE, **Türkiye’de Çalışan Çocuklar**, 1999, s.120.

¹⁴ Betül ALTINTAŞ, **Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe... Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.96.

süreleri, yaşam tarzları gibi nitel özellikleri ortaya konularak betimlenmeye çalışılmış ve suç kavramı ile ilişkileri irdelenmiştir.

Aile bilgileri, göç, çalışan çocuğa ait bilgiler, yaptıkları işin türü, suç, madde bağımlılığı ve geleceklere ilişkin beklentileri konu başlıkları altında yer alan 97 maddeden oluşan anket, yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Yaklaşık 50 çocuk üzerinde ön deneme uygulaması yapılan ankette, anlaşılabilen maddelerde düzeltme yapılmıştır. Daha sonra anket 517 bireye uygulanmıştır. Çalışılan grubun özelliğinden kaynaklı olarak herhangi bir seçkisiz örnekleme yoluna başvurulmamıştır. Örneklem ulaşılabilen ve gönüllü olarak katılmak isteyen bireylerden oluşmaktadır. Ancak Mersin’de çocukların yoğun olarak çalıştığı bölgelerde yer alan bireyler örnekleme olabildiğince temsil edilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Erkek	494	96,9
Kız	16	3,1
Toplam	510	100,0

Araştırmaya konu olan sokakta çalışan – çalıştırılan çocukların %96,9’u erkek, %3,1’ini kızlar oluşturmaktadır.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

Yaş	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
6,00	4	,8	,8	,8
7,00	2	,4	,4	1,2
8,00	7	1,4	1,4	2,6
9,00	10	2,0	2,0	4,5
10,00	24	4,7	4,7	9,3
11,00	43	8,4	8,5	17,8
12,00	71	13,9	14,0	31,8
13,00	102	20,0	20,2	52,0
14,00	101	19,8	20,0	71,9
15,00	70	13,7	13,8	85,8

16,00	41	8,0	8,1	93,9
17,00	21	4,1	4,2	98,0
18,00	10	2,0	2,0	100,0
Toplam	506	99,2	100,0	
Cevapsı	4	,8		
Toplam	510	100,0		

Tablo 2’de çalışılan grubun yaşlarına ilişkin frekans dağılımı verilmiştir. Bu dağılımda yaş ranjının 6 ile 18 arasında yer aldığı, yaş ortalamasının 13,3 olduğu görülmektedir. En çok tekrar eden yaşın ise 13–14 olduğu görülmektedir. Standart sapma değeri olan 2.16 ile beraber değerlendirildiğinde normal bir dağılımın söz konusu olduğu söylenebilir. Sokakta çalışan- çalıştırılan çocukların yaş dağılımına bakıldığında, %71,9 gibi yüksek bir oranın zorunlu eğitim çağında olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Madde Kullanımı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	123	24,1	24,3	24,3
Hayır	384	75,3	75,7	100,0
Toplam	507	99,4	100,0	
Cevapsız	3	,6		
Toplam	510	100,0		

Tablo 3 incelendiğinde, grubun %24’1’inin madde kullandığını, %75’3’ünün hiç madde kullanmadığını belirttiği görülmüştür.

Tablo 4: Madde Kullanan Arkadaşların Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	Birikimli
			Yüzde	Yüzde
Evet	198	38,8	38,9	38,9
Hayır	311	61,0	61,1	100,0
Toplam	509	99,8	100,0	
Cevapsız	1	,2		
Toplam	510	100,0		

Tablo 4’de, grubun % 38,8 ‘inin madde kullanan arkadaşının olduğu, %61,1’inin olmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Bally İçilip İçilmediği

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	Birikimli
			Yüzde	Yüzde
Kullanıyor	23	18,7	18,7	18,7
Kullanmıyor	100	81,3	81,3	100,0
Toplam	123	100,0	100,0	

Tablo 5 incelendiğinde, madde kullanan grubun %18,7’sinin bally kullandığını, %81,3’ünün bally kullanmadığını belirttiği gözlenmektedir.

Tablo 6: Bally Kullanmaya Başlama Sebebi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	Birikimli
			Yüzde	Yüzde
Arkadaş Özentisiyle	11	47,8	52,4	52,4
Arkadaş Baskısı İle	3	13,0	14,3	66,7
Merak Ettiğim İçin	2	8,7	9,5	76,2
Diğer Nedenlerden Dolayı	1	4,3	4,8	81,0
Arkadaş Özentisi Ve Diğer Nedenler	3	13,0	14,3	95,2
Arkadaş Baskısı Ve Diğer	1	4,3	4,8	100,0

Nedenler

Toplam	21	91,3	100,0
Cevapsız	2	8,7	
Toplam	23	100,0	

Tablo 6'ya baktığımızda bally kullandığını belirten grubun %52'4 ünün bally'e başlama nedenin arkadaş özentisi , %14,3'ünün arkadaş baskısı, %9,5'inin merak, %4,8'ünün diğer nedenler, %14,3'ünün arkadaş özentisi ve diğer nedenler, %4,8' inin arkadaş baskısı ve diğer nedenler olduğunu belirttiği gözlenmektedir.

Tablo 7: Tiner Kullanılıp Kullanılmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kullanıyor	7	5,7	5,7	5,7
Kullanmıyor	116	94,3	94,3	100,0
Toplam	123	100,0	100,0	

Tablo 7 incelendiğinde madde kullanan grubun %5,7'sinin tiner kullandığını, %94,3'ünün tiner kullanmadığını belirttiği gözlenmektedir

Tablo 8: Hap Kullanılıp Kullanılmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kullanıyor	6	4,9	4,9	4,9
Kullanmıyor	117	95,1	95,1	100,0
Toplam	123	100,0	100,0	

Tablo 8 incelendiğinde madde kullanan grubun %4,9'unun hap kullandığını, %95,1'inin hap kullanmadığını belirttiği gözlenmektedir.

Tablo 9: Alkol Kullanılıp Kullanılmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kullanıyor	19	15,4	15,4	15,4
Kullanmıyor	104	84,6	84,6	100,0
Toplam	123	100,0	100,0	

Tablo 9’da, madde kullanan grubun %15,4’ ünün alkol kullandığını, %84,6’ sının alkol kullanmadığını belirttiği gözlenmektedir.

Tablo 10: Sokakta Koruyan Birilerinin Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Aile Büyükleri	60	11,8	11,8	11,8
Arkadaşları	183	35,9	36,0	47,8
Para Verdiği Arkadaşları	2	,4	,4	48,2
Esnaf	19	3,7	3,7	52,0
Halk	12	2,4	2,4	54,3
Polis	5	1,0	1,0	55,3
Yok	203	39,8	40,0	95,3
Diğer	7	1,4	1,4	96,7
Birlikte	17	3,3	3,3	100,0
Toplam	508	99,6	100,0	
Cevapsız	2	,4		
Toplam	510	100,0		

Tablo10 incelendiğinde, grubun %11,8’ inin sokakta aile büyükleri tarafından, %36’ sının arkadaşları tarafından, %0,4’ ünün para verdiği arkadaşları tarafından, %3,7’ sinin esnaf tarafından, %2,4’ ünün halk tarafından, %1’ inin polis tarafından, %3,3 ’ünün bunlardan birkaçı tarafından korunduğunu, %40’ı ise hiç kimse tarafından korunmadığını belirttiği gözlenmiştir.

Tablo 11: Madde Kullanan Arkadaşla Görüşme Sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok Sık	45	22,7	23,2	23,2
Sık	62	31,3	32,0	55,2
Ara Sıra	72	36,4	37,1	92,3
Hiç	15	7,6	7,7	100,0
Toplam	194	98,0	100,0	
Cevapsız	4	2,0		
Toplam	198	100,0		

Tablo 11’de, madde kullanan arkadaşları olan grubun %23,2’sinin bu arkadaşları ile çok sık, %32’sinin sık, %37,1’inin ara sıra görüştüğü, %7,7’sinin hiç görüşmediği görülmektedir.

Tablo 12: Suç İşleyen Arkadaşının Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	112	22,0	22,3	22,3
Hayır	390	76,5	77,7	100,0
Toplam	502	98,4	100,0	
Cevapsız	8	1,6		
Toplam	510	100,0		

Tablo 12’de grubun %22,3’ünün suç işleyen arkadaşının olduğu %77,7’sinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 13: Suç İşleyen Arkadaşlar İle Görüşme Sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok Sık	20	17,9	18,0	18,0
Sık	34	30,4	30,6	48,6
Ara Sıra	46	41,1	41,4	90,1
Hiç	11	9,8	9,9	100,0
Toplam	111	99,1	100,0	
Cevapsız	1	,9		
Toplam	112	100,0		

Tablo 13 incelendiğinde suç işleyen arkadaşı olan grubun %18'inin bu arkadaşları ile çok sık, %30,6'sının sık, %41,4'ünün ara sıra görüştüğü, % 9,9'unun hiç görüşmediği görülmektedir.

Tablo 14: Kendisinde Olmayıp Başkasında Olan Eşyaların Nasıl Etkilediği

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kendimi Kötü Hissediyorum	230	45,1	50,7	50,7
Başkalarına Kızıyorum	43	8,4	9,5	60,1
Aileme Kızıyorum	22	4,3	4,8	65,0
Etkilenmiyorum	142	27,8	31,3	96,3
Diğer	5	1,0	1,1	97,4
Birlikte	12	2,4	2,6	100,0
Toplam	454	89,0	100,0	
Cevapsız	56	11,0		
Toplam	510	100,0		

Tablo 14 incelendiğinde, kendisinde olmayıp başkasında olan eşyaları gördüğünde, grubun %50,7'sinin kendini kötü hissettiğini, %9,5'inin başkalarına kızdığını, %4,8'inin ailesine kızdığını, %31,3'ünün etkilenmediğini, %2,6'sının bunlardan birkaçını birlikte hissettiğini belirttiği gözlenmektedir.

Tablo 15: Okulda Ya Da Mahallede Gruplaşma (Çeteleşme) Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	
			Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	149	29,2	29,4	29,4
Hayır	358	70,2	70,6	100,0
Toplam	507	99,4	100,0	
Cevapsız	3	,6		
Toplam	510	100,0		

Tablo 15 incelendiğinde, grubun %29,4'ünün okul ya da mahallesinde çeteleşme olduğu, %70,6'sının ise okul ya da mahallesinde çeteleşme olmadığı görülmektedir.

Tablo 16: Gruplaşmaya (Çeteleşmeye) Dâhil Olunup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	
			Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	47	31,5	31,5	31,5
Hayır	102	68,5	68,5	100,0
Toplam	149	100,0	100,0	

Tablo 16 incelendiğinde, okul ya da mahallesinde çeteleşme olan grubun %31,5'inin bu çetelere dâhil olduğu, %68,5'inin dâhil olmadığı görülmektedir.

Tablo 17: Okul Ya Da Mahalledeki Gruplarla (Çetelerle) Kavgaya Karışılıp Karışılmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	
			Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	68	45,6	47,2	47,2
Hayır	76	51,0	52,8	100,0
Toplam	144	96,6	100,0	
Cevapsız	5	3,4		
Toplam	149	100,0		

Tablo 17'de, okul ya da mahallesinde çete olan grubun %47,2'sinin bu çeteler ile kavgaya karıştığı, %52,8'inin karışmadığı gözlenmektedir.

Tablo 18: Suç Eylemi İçerisinde Yer Alınıp Alınmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet, yer aldım	71	13,9	13,9	13,9
Hayır , yer almadım	439	86,1	86,1	100,0
Toplam	510	100,0	100,0	

Tablo 18’de, grubun %13,9’unun herhangi bir suç eyleminde yer aldığı, %86,1’inin yer almadığı görülmektedir.

Tablo 19: Suç Eyleminin Türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kavga Yaralama	40	56,3	58,0	58,0
Hırsızlık	10	14,1	14,5	72,5
Diğer	11	15,5	15,9	88,4
Kavga Yaralama Ve Hırsızlık	8	11,3	11,6	100,0
Toplam	69	97,2	100,0	
Cevapsız	2	2,8		
Toplam	71	100,0		

Tablo 19 incelendiğinde, suç eylemine karışan grubun %58’inin kavga-yaralama, %14,5’inin hırsızlık, %11,6’sının kavga-yaralama ve hırsızlık, %15,5’inin diğer suçlara karıştığı gözlenmektedir.

Tablo 20: Arkadaş Çevresinde Hapis Yatmış Ya Da Nezarete Atılmış Olanların Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet Var	111	21,8	21,8	21,8
Hayır Yok	399	78,2	78,2	100,0
Toplam	510	100,0	100,0	

Tablo 20’de, grubun %21,8’inin arkadaş çevresinde hapse ya da nezarete atılmış olanların olduğu, %78,2’sinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 21: Çevrede Hapse Ya Da Nezarete Atılmış Olanların Suç Türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kavga	45	40,5	41,3	41,3
Yaralama				
Gasp	10	9,0	9,2	50,5
Hırsızlık	27	24,3	24,8	75,2
Diğer	15	13,5	13,8	89,0
Birlikte	12	10,8	11,0	100,0
Toplam	109	98,2	100,0	
Cevapsız	2	1,8		
Toplam	111	100,0		

Tablo 21 incelendiğinde, çevresinde hapse ya da nezarete atılmış olan grubun %41,3’ünün kavga-yaralamadan, %9.2’sinin gasptan, %24.8’inin hırsızlıktan, %11’inin bunların birkaçından, %13.8’inin diğer sebeplerden hapse ya da nezarete atılmış olduğu gözlenmektedir.

Tablo 22: Aile Üyeleri Arasında Hapis Yatan Ya Da Suçlanan Olup Olmadığı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet Var	87	17,1	17,2	17,2
Hayır Yok	418	82,0	82,8	100,0
Toplam	505	99,0	100,0	
Cevapsız	5	1,0		
Toplam	510	100,0		

Tablo 22 incelendiğinde, grubun %17,2’sinin ailesinde hapis yatan ya da suçlanan olduğu, %82,8’inin olmadığı görülmektedir.

Tablo 23: Aile Üyeleri Arasında Hapis Yatan Ya Da Suçlananların Suç Türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli	Birikimli
			Yüzde	Yüzde
Yaralama	26	29,9	30,2	30,2
Gasp	3	3,4	3,5	33,7
Hırsızlık	12	13,8	14,0	47,7
Cinayet	23	26,4	26,7	74,4
Diğer	18	20,7	20,9	95,3
Birlikte	4	4,6	4,7	100,0
Toplam	86	98,9	100,0	
Cevapsız	1	1,1		
Toplam	87	100,0		

Aile üyelerinden büyük bir çoğunluğunun suça karıştıkları ve ceza aldıkları görülmektedir. Suç türleri ise ağırlıklı olarak cinayet ve diğerleri şeklinde ifade edilen hırsızlık, uyuşturucu, gasp şeklinde sıralanmaktadır.

Sonuç

Araştırma sonuçlarına baktığımızda özellikle uyuşturucu kullanımını kolaylaştıran ve her an kolaylıkla bulunabilen ayrıca ucuz olan bally, sigara gibi maddelerin kullanımının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu maddelerin esrara, eroin gibi uyuşturuculara hazırlık maddeleri olduğu ve bağımlı olmanın ilk adımını oluşturduğu araştırmaya katılan çocuklar tarafından da doğrulanmıştır.

Arkadaş grubu madde kullanımının ilk gerçekleştiği ortamdır. Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar açısından arkadaşlık ortamı bir kutsallık içermektedir. Grupta kabul görmek ve itibar kazanmak için grubun kuralları sorgulanmadan benimsenmek zorundadır. Dolayısıyla sonuçlardan da anlaşılacağı üzere madde kullanımında arkadaş grubunun etkisi çok önemlidir. Yine sonuçlar, bir anlamda, arkadaş grubunun dışarıdan gelen bütün tehditlere karşı birbirlerini koruduklarını ve dayanışma içinde olduklarını içermektedir.

Suç işleyen arkadaşlarının çokluğunu ve bu arkadaşları ile görüşmelerini kesmediklerini belirtirken bu ortamın bağlayıcılığına ve cazibesine işaret etmektedirler. Suç işleyen çocukların arkadaş grubu içerisindeki saygınlığı, diğer çocukların da suç işleyerek o saygınlığa sahip olma isteğini arttırmakta ve su işlemekten çekinmemelerine yol açmaktadır.

Hem sokakta çalışan hem de okuluna devam eden çocukların önemli bir kısmı mahalle ve okul çetelerine katılmaktadır. Arkadaş çevresinde polis tarafından gözaltına alınanların yanı sıra ailesinin büyük bir kısmı suç işleyerek ceza almış ya da halen cezaevinde yatmaktadır.

Sokakta yaşayan ve çalışan çocukların suç işleme eğilimleri buldukları çevre, ekonomik durum, aile yapısı, şiddete olan düşkünlükleri gibi pek çok nedenden dolayı risk altındadırlar. Özellikle sokaktaki çocukların yaşlarına bakıldığında temel eğitim çağında olmaları düşündürücüdür. Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak yapılan tanımlama ve araştırmalar özellikle sokağın sorumsuz ve sınırsız özgürlüğünün sağladığı hareket etme rahatlığının, çocuğun sokağa hızla teslimini kolaylaştırdığı noktasında hemfikirdir. Aynı zamanda sokaktaki çocuklar suç örgütlerinin de kurumayan ucuz kaynağı haline gelmektedirler.

Çocuk suçluluğunu önlemekle ilgili önerilerin yanı sıra sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara ilişkin olarak sunulan çözüm önerilerinin bu açıdan da önem oluşturduğunu, sorunun ülkemizin toplumsal sorunlarından soyutlanamayacağı gerçeğinden hareketle, özellikle büyük kentlerimizde oluşturulacak çocuk suçluluğunu önleyici komitelerle ve alınacak mikro ve makro ölçekteki önlemlerle kalıcı çözümler üretmek zorundayız. Bu komiteler ayrı ayrı sorunla ilgilidirler ancak eşgüdüm sorununu aşmaları gereklidir. Bu komitenin içerisinde SHÇEK başta olmak üzere Çocuk Polisi, Baro, Sağlık Müdürlükleri, Milli Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Müdürlükleri, İşkur Müdürlükleri ve Sivil Toplum Kuruluşları yer almalı ve yerel ve ulusal düzeyde çözüm üretmelidirler.

KAYNAKÇA

- ALTINTAŞ, Betül, **Mendile, Simate, Boyaya, Çöpe... Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- BİLGİLİ, Ahmet, **Doğu Anadolu Bölgesinde Göçe Maruz Bırakılan Çocuklar**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.
- BİLGİN, H., Osman, **Sokakta Çalışan Çocuklar Sorunu ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Projesi Modeli**, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2000.
- DİE, **Türkiye’de Çalışan Çocuklar**, 1999.
- DURKHIEM, Emile, **Sosyolojik Yöntemin Kuralları**, (Çev. Cenk Saraçoğlu), Bordo Siyah Yayınevi, İstanbul, 2003.
- GÜNGÖR, Mehmet, “Sivil Toplum Kuruluşu ve Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar”, Mersin Sokak Çocukları Derneği Örneği, **5. Sokak Çocukları Sempozyumu**, Gaziantep, s. 173, 4–6 Kasım, 2007, s.176.
- İŞIKSAÇ, Yasemin, “Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanma Biçimi”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 13, Ocak 1999, s. 24.
- İÇLİ, Tülin, **Kriminoloji**, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 1999.
- KARATAY, Abdullah, **İstanbul’un Sokakları ve Çalışan Çocukları**, İstanbul: 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırma Kitabı, 1999.
- MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınay ve Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınevi, Ankara, 1998.
- ULUĞTEKİN, Sevda, “Çocuklara İlişkin Islah Sisteminde Kurumsal Bakım ve Çağdaş Trefman Modelleri”, **H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 5, 1985.
- YAVUZER, Haluk, **Psiko-sosyal Açından Çocuk Suçluluğu**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi Yayınları, İstanbul, 1981.